

УДК 330:338.43

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

В. І. Кравчук*e-mail: vasyi.kravchuk@cygnet.ua*Житомирський національний агроекологічний університет,
Старий бульвар, 7, Житомир, 10008, Україна

Проведено діагностику фінансового стану у сільськогосподарських підприємствах. Здійснено оцінку достатності покриття поточних витрат наявними грошовими коштами. Розраховано аналіз ліквідності сільськогосподарських підприємств Житомирського району. Досліджено показники ділової активності, які показують оборотність капіталу та активів підприємств. Проаналізовано фінансову стійкість досліджуваних підприємств, що відповідає забезпеченості запасів та витрат власними та позиченими коштами. Розглянуто в динаміці загальний показник рентабельності підприємств вибірки. Виокремлено основні шляхи покращення для оптимізації фінансового стану сільськогосподарських підприємств. Визначено основні характеристики та особливості агрегатної моделі оцінки ймовірності кризи та банкрутства для суб'єктів господарювання. Розраховано та викладено результати проведення оцінки за досліджуваною моделлю у сільськогосподарських підприємствах Житомирського району. Діагностування кризового типу агрегатної моделі викликає необхідність наступного етапу – розробку ефективного антикризового управління в подальшому.

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, фінансовий стан, рентабельність, ліквідність, криза, банкрутство.

Постановка проблеми

У сучасних умовах господарювання спостерігається доволі нестійкий фінансовий стан підприємств усіх галузей економіки. Особливо вразливим щодо фінансової стабільності є сільське господарство з його мінливістю та сезонністю виробництва, що обумовлюють нерівномірність надходження коштів і неспроможність багатьох підприємств здійснювати своєчасне і в повному обсязі фінансування усіх етапів господарської діяльності. Все це, маючи значний вплив на виробничу діяльність сільськогосподарських товаровиробників і на їх фінансово-економічний стан, здатне спричинювати кризові явища. Тому актуальним є здійснення якісної діагностики фінансового стану сільськогосподарських суб'єктів господарювання, з метою виявлення ознак кризи та превентивного управління ними. В якості об'єкта дослідження обрано 15 сільськогосподарських підприємств Житомирського району – різних за організаційно-правовими формами, обсягом капіталу, співвідношенням активів і джерел їх формування, розміром та іншими характеристиками, які регулярно звітують перед органами державної статистики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Науковим підґрунтям для здійснення аналізу та діагностики фінансово-економічної діяльності сільськогосподарських підприємств, а також

розробки антикризових заходів і оцінки ймовірності банкрутства закладено у працях багатьох вчених економістів. Цією проблематикою займалися вітчизняні та зарубіжні видатні вчені. З-поміж них викликають інтерес роботи В. Андрійчука, І. Бланка, А. Воронкової, М. Голдера, О. Гудзь, М. Дем'яненка, В. Ковальова, Ж. Конана, Л. Лігоненко, О. Островської, А. Поддєрьогіна, І. Сокиринської, А. Спрінґейт, Р. Таффлера, Г. Тисшоу та інших.

Незважаючи на достатньо глибоке вивчення загальної проблематики фінансового забезпечення підприємств та багатогранність існуючих теоретичних підходів до діагностики кризи, необхідно, використовуючи досвід вітчизняних та зарубіжних економістів, сформуванати напрями оптимізації фінансового стану сільськогосподарських підприємств, з метою уникнення кризових явищ. Це зумовлює необхідність поглибленого вивчення та проведення діагностики фінансового стану сільськогосподарських підприємств з врахуванням сучасних особливостей розвитку галузі та загального стану економіки.

Мета, об'єкт та методи дослідження

Метою дослідження є здійснення діагностики фінансового стану сільськогосподарських підприємств за допомогою агрегатної моделі оцінки ймовірної кризи та банкрутства. Об'єктом дослідження є

процес антикризового управління сільськогосподарських підприємств. У процесі написання статті використані такі методи дослідження: економіко-статистичний (прийоми – статистичного спостереження, порівняння, табличний) – для діагностики фінансового стану сільськогосподарських підприємств; абстрактно-логічний – для теоретичного узагальнення та формування висновків; аналізу і синтезу – для визначення проблем, що стримують розвиток сільськогосподарських підприємств Житомирського району.

Результати досліджень

Фінансовий стан – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика діяльності підприємства у певному періоді, що відображає ступінь забезпеченості фінансовими ресурсами, раціональність їх розміщення, достатність власних оборотних коштів для своєчасного проведення

грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями та здійснення ефективної господарської діяльності в майбутньому. Важливим показником фінансового стану є фінансова стійкість, під якою розуміють такий ступінь використання фінансових ресурсів на підприємстві, при якому воно вільно розпоряджається своїми грошовими коштами, забезпечує безперервний процес виробництва і реалізації продукції, здатне покрити витрати на розширення та оновлення виробництва [3, с. 241].

Одним з найважливіших показників оцінки діяльності підприємств у ринковій економіці є ліквідність. Цей показник свідчить про наявність в обороті підприємства достатньої кількості грошових коштів для покриття своїх поточних витрат та здійснення виробничої діяльності. Розраховані показники для оцінки ліквідності досліджуваних сільськогосподарських підприємств наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Оцінка ліквідності сільськогосподарських підприємств Житомирського району за 2012–2014 рр.

Назва підприємства	Коефіцієнти швидкої ліквідності			Коефіцієнти абсолютної ліквідності			Частка виробничих запасів у оборотних активах		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
СПП «Лад»	1,55	1,29	1,27	0,06	0,03	0,01	0,48	0,36	0,41
ТОВ «Укрзернопром»	6,04	2,55	3,14	0,01	0,01	0,01	0,03	0,01	0,01
ТОВ «Житомирнасінтрав»	0,44	1,70	1,47	0,02	0,05	0,42	0,25	0,15	0,11
ТОВ «Агро-Пром-Сервіс»	1,26	1,34	1,24	0,01	0,01	0,01	0,27	0,29	0,21

Джерело: розраховано на основі статистичних даних звітності підприємств.

З наведеної таблиці видно, що коефіцієнт швидкої ліквідності відповідає нормативному значенню у ТОВ "Укрзернопром", ТОВ "Агро-Пром-Сервіс". Це свідчить про спроможність даних сільськогосподарських підприємств у разі зниження обсягів реалізації продукції покрити свої зобов'язання перед кредиторами. Якщо ж коефіцієнт швидкої ліквідності більший за 1, то суб'єкт господарювання має низький фінансовий ризик, а значить – потенційні можливості для залучення додаткових фінансових ресурсів.

Більша частина сільськогосподарських підприємств Житомирського району є неліквідними. Це впливає з проведених вище розрахунків. Адже, від наявності у підприємств швидко ліквідних активів, до яких відносяться готівка, кошти на рахунках у банках і легкорезалізовані елементи оборотних ресурсів, визначає їх платоспроможність. Висока ліквідність підприємств забезпечує їм можливість використовувати кошти на покриття

витрат у будь-який момент. Низька ж ліквідність спричинює ускладнення збутової діяльності сільськогосподарських товаровиробників, зниження ефективності їх матеріально-технічного забезпечення. За коефіцієнту ліквідності, більшому за нормативне значення (понад 3,4), (у ТОВ "Укрзернопром", ТОВ "Житомирнасінтрав"), використання оборотних активів здійснюється неефективно.

Фінансова стійкість підприємства є певним ступенем забезпечення його запасів і витрат власними й позиковими джерелами їх формування, співвідношенням обсягів власних і позикових засобів [7].

Аналізуючи дані, можна зробити висновок, що досліджувані підприємства вибірки мають середній, або нестабільний, рівень фінансової стійкості. Нормативне значення, яке повинне перевищувати одиницю, спостерігається у СПП "Лад", ТОВ "Укрзернопром", ТОВ "Житомирнасінтрав", ТОВ "Агро-Пром-Сервіс".

Показник ділової активності підприємств свідчить про те, наскільки ефективно воно використовує наявні кошти. Оцінка ділової активності є підставою для визначення результативності діяльності суб'єкта господарювання шляхом застосування комплексного показника ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, що формує оптимальне співвідношення темпів зростання основних засобів, а також зумовлює проміжні та кінцеві результати діяльності.

Показники оборотності мають вагомe значення для оцінки платоспроможності підприємства, бо їх величина показує, за який період можна перетворити наявні у підприємства активи в грошову форму. Особливістю сільськогосподарських підприємств є те, що деякі виробники навмисно зволікають з реалізацією виробленої продукції, розраховуючи на підвищення ринкової ціни, звідси процес реалізації та отримання доходів потребує більше часу. При цьому збільшується термін повернення використаних на виробництво ресурсів. Бачимо, що більшість досліджуваних підприємств має високий рівень оборотності основних засобів (ТОВ "Укрзернопром" – 10,2 та ін.) при нормативному значенні цього показника 1,1. Тобто зазначені підприємства досить ефективно використовують свої активи.

Ефективність вкладання коштів у виробництво та раціональність їх використання оцінюється на підставі показників рентабельності. Рентабельність сільськогосподарських підприємств Житомирського району в цілому набагато зменшилась у 2014 р. У зв'язку зі зниженням доходів від виробничої діяльності та зростанням

адміністративних витрат, витрат на збут та закупівлі, більшість досліджуваних суб'єктів господарювання стали збитковими і нерентабельними.

Проведений аналіз дозволяє класифікувати досліджувані підприємства (табл. 2) на групи з критичним, близьким до критичного і задовільним фінансовими станами у 2016 р.

З метою більш об'єктивної діагностики кризи на підприємствах, необхідно оцінити ймовірність банкрутства. Її здійснюють на основі кількісного та якісного підходів. Кількісний підхід використовує фінансові коефіцієнти для прогнозування кризового стану. Якісний підхід передбачає порівняльний аналіз характеристик діяльності підприємства (спеціальних критеріїв, за допомогою яких виконується оцінка ймовірності банкрутства).

Нами зроблено спробу застосувати агрегатну (балансову) модель оцінки кризового стану для сільськогосподарських підприємств. З цією метою використано наступні агрегати: власні обігові кошти; нормальні джерела формування запасів; запаси та витрати.

Співвідношення зазначених агрегатів формує три рівні стійкості (табл. 2): абсолютна фінансова стійкість або стабільний розвиток, досягнення якої відбувається за умови: запаси та витрати менше власних обігових коштів; достатній фінансовий стан на підприємстві, яка відповідає такій нерівності: власні обігові кошти менше запасів та витрат, а вони, в свою чергу, менше нормальних джерел формування запасів; нестійке фінансове становище, загроза виникнення кризи на підприємстві, яке відповідає нерівності: запаси та витрати більше нормальних джерел формування запасів.

Таблиця 2. Агрегатна модель оцінки ймовірної кризи та банкрутства сільськогосподарських підприємств Житомирського району за 2016 р.

Назва підприємства	Власні обігові кошти	Нормальні джерела формування запасів	Запаси та витрати	Рівень стійкості за співвідношенням ЗВ, НДФЗ, ВОК
СПП «Лад»	2914	4471	6889	Нестійке
ТОВ «Укрзернопром»	1170	1361	2,5	Достатнє
ТОВ «Житомирнасінтрав»	2484	27002	645,5	Абсолютне
ТОВ «Агро-Пром-Сервіс»	1189	1594	2035	Нестійке

Джерело: розраховано на основі статистичних даних звітності підприємств.

Проведені розрахунки свідчать про те, що більшість підприємств вибірки (СПП "Лад", ТОВ "Укрзернопром") має в наявності власні обігові

кошти, що покращує здійснення виплат та дає можливість проводити виробничу діяльність вчасно. Нормальні джерела формування запасів у

ТОВ "Житомирнасінтрав" мають позитивні значення і свідчать про спроможність підприємства сплатити довгострокові зобов'язання та розрахуватися з кредиторською заборгованістю за поточними виплатами, в тому числі й за отримані послуги. Оцінка запасів та витрат демонструє, що для СПП "Лад" відбувається спад у активності підприємства. Великі суми надпланових запасів показують уповільнення оборотності оборотного капіталу, починають з'являтися проблеми з ліквідністю на підприємстві, що відповідає негативному впливу на фінансовий стан.

Перше співвідношення показників власних обігових коштів з запасами та витратами свідчить про те, що у ТОВ "Житомирнасінтрав" немає залежності від зовнішніх джерел (кредитів) для покриття своїх витрат. Причиною цього є достатня кількість власних обігових коштів, які знаходяться в розпорядженні підприємства на момент необхідності їх використання. Такий тип фінансової стійкості підприємства вважається достатнім для його розвитку, але наразі використання позичених грошових коштів є розповсюдженим методом розвитку для багатьох виробників. Оскільки переваги від отримання кредитів на розвиток своєї діяльності та на вдосконалення виробництва отримуються повною мірою таким способом. До достатнього типу із вибірки підприємств увійшло ТОВ "Укрзернопром", що свідчить про ефективне використання у нього нормальних джерел формування запасів, позичених та залучених коштів, період погашення яких здійснюється у поставлені строки.

Нестійкий фінансовий стан свідчить про те, що у СПП "Лад", ТОВ "Агро-Пром-Сервіс" виникають деякі тимчасові проблеми з погашенням своєї заборгованості або з отриманням дебіторської заборгованості за виконані роботи. Тобто джерел фінансування запасів та витрат не вистачає для нормального функціонування та здійснення діяльності. У даній моделі виділяють ще один тип – це кризове фінансове становище, або загроза банкрутства, яке діагностується в разі наявності таких ознак: у разі дотримання вимоги попереднього типу (тобто затрати більше, ніж нормальні джерела формування запасів), непогашена вчасно у відповідні строки кредиторська заборгованість.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, для зміцнення фінансового стану сільськогосподарських підприємств необхідно: знижувати собівартість продукції шляхом зменшення постійних витрат на управлінський персонал; покращити оптимізаційну структуру капіталу, де можливість використання залучених коштів для удосконалення матеріально-технічної бази є ефективною; удосконалити співвідношення основного та оборотного капіталів, для покращення ліквідності діяльності підприємства; скорочення затрат уречевленої праці для зменшення умовно-змінних витрат; прискорення оборотності грошових потоків – для запобігання виникненню ризику неплатоспроможності здійснення попереднього моніторингу фінансової стійкості покупця, розглянути можливості використання факторингу та векселів для прискорення обороту грошових коштів; вирахування оптимального та ефективного співвідношення власного і позикового капіталу.

Здійснена оцінка ймовірності кризи та банкрутства за агрегатною моделлю дає змогу оцінити стан суб'єкта господарювання. Розкритий поетапний алгоритм агрегатної моделі оцінки є оптимальним способом виявлення проблем у виробничій діяльності для сільськогосподарських підприємств. Результати, отримані за проведеними дослідженнями, свідчать про нестійкий стан більшості підприємств. Звідси для оптимізації своєї діяльності суб'єктам господарювання потрібно провести необхідні міри для запобігання виникненню кризи та банкрутства.

Перспективами подальших досліджень є обґрунтування важливості здійснення оптимального та ефективного антикризового управління у сільськогосподарських підприємствах. Визначенню попередження і прогнозування виникнення кризових явищ на підприємстві та, на основі цього, створення алгоритму антикризового менеджменту, приділятиметься увага у подальшому.

Література

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз [Текст]: монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 206 с.
2. Біломістна І. І. Антикризове фінансове управління підприємством в сучасних умовах господарювання / І. І. Біломістна, О. М. Біломістний, М. С. Крамська Фінансово

кредитна діяльність: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. – 2013. – № 1 (14). – С. 90–96.

3. Бланк І. О. Управління фінансами підприємств [Текст]: підруч. / І. О. Бланк, Г. В. Ситник; Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К.: [б.в.], 2006. – 780 с.

4. Воронкова А. Е. Діагностика стану підприємства: теорія і практика [Текст]: монографія / А. Е. Воронкова, Р. З. Вечерковські, Д. К. Воронков, Н. Г. Калюжна, Е. Н. Коренев, І. В. Мажура; Харк. нац. екон. унт. – 2.ге вид., переробл. і доповн. – Х.: ІНЖЕК, 2008. – 520 с.

5. Гудзь О. Є. Діагностика та управління платоспроможністю в сільськогосподарських підприємствах // Сталій розвиток економіки. – 2011. – № 7 (10). – С. 171–175.

6. Дем'яненко М. Я. Фінансова криза в аграрному секторі АПК / М. Я. Дем'яненко, М. Й. Малік // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – 2010. – Вип. 7(1). – С. 408–414.

7. Жидяк О. Р. Фінансовий стан та вдосконалення контролю за фінансовими показниками аграрного підприємства / О. Р. Жидяк // Вісник Таврійського державного аграрного університету. – 2011. – № 10. – С. 138–142.

DIAGNOSIS OF FINANCIAL CONDITION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

AS THE BASIS CRISIS MANAGEMENT

V. Kravchuk

e-mail: vasyi.kravchuk@cygnet.ua

Zhytomyr National Agroecological University,
Staryi Blvd 7, Zhytomyr, 10008, Ukraine

The article deals with diagnosis of the financial condition of agricultural enterprises. Much attention is given to the estimation of the sufficiency of current expenditures to available cash. Attention is drawn to liquidity analysis of agricultural enterprises of Zhytomyr region. The study has been conducted in business activity indicators that show turnover of capital and assets of enterprises. It draws our attention to the analysis of the financial stability of the investigated enterprises which corresponds to the provision of stocks and costs by own and borrowed funds. The dynamics of the overall profitability by the sample rate are examined. Recommendations are given about the basic ways of improvement to optimize the financial condition of agricultural enterprises. The main characteristics and features of the aggregate estimate model for the probability of a crisis and the bankruptcy of economic entities are examined. It has been calculated and presented the results of the

evaluation of the model in the agricultural enterprises of Zhytomyr region. Diagnosis of a crisis type of an aggregate model makes it necessary to the next phase – the development of effective crisis management in the future.

Keywords: *agricultural enterprises, financial condition, profitability, liquidity crisis, bankruptcy.*

ДИАГНОСТИКА ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ КАК ОСНОВА АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ

В. И. Кравчук

e-mail: vasyi.kravchuk@cygnet.ua

Житомирский национальный
агроэкологический университет,

Старый бульвар, 7, Житомир, 10008, Украина

Проведена диагностика финансового состояния в сельскохозяйственных предприятиях. Осуществлена оценка достаточности покрытия текущих расходов имеющимися денежными средствами. Рассчитан анализ ликвидности сельскохозяйственных предприятий Житомирского района. Исследованы показатели деловой активности, которые показывают оборотность капитала и активов предприятий. Проанализирована финансовая стойкость опрашиваемых предприятий, которая отвечает обеспеченности запасов и расходов собственными и одолженными средствами. Рассмотрен в динамике обций показатель рентабельности предприятий выборки. Выделены основные пути улучшения для оптимизации финансового состояния сельскохозяйственных предприятий. Определены основные характеристики и особенности агрегатной модели оценки вероятности кризиса и банкротства для субъектов ведения хозяйства. Рассчитаны и изложены результаты проведения оценки за исследуемой моделью в сельскохозяйственных предприятиях Житомирского района. Диагностирование кризисного типа агрегатной модели вызывает необходимость следующего этапа – разработку эффективного антикризисного управления в дальнейшем.

Ключевые слова: *сельскохозяйственные предприятия, финансовое состояние, рентабельность, ликвидность, кризис, банкротство.*